

qoladi

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLLIY VA O'RTA MAXSUS TA'LIM VAZIRLIGI
QARSHI MUHANDISLIK-IQTISODIYOT INSTITUTI

Ro'yxatga olindi
№ 586
"29" 08 2022 y.

"HAYOT FAOLIYATI XAVFSIZLIGI
VA MEHNAT MUHOFAZASI" FANINING

SILLABUSI

Bilim sohasi:	700000	-	Myxandislik ishlov berish qurilish sohasi
Ta'lim sohasi:	710000	-	Muhandislik ishi
	720000	-	Ishlab chiqarish va ishlov berish
Ta'lim yo'nalishi:	67213000	-	Konchilik ishi (faoliyat turlari)

"Hayot faoliyati xavfsizligi va mehnat muhofazasi" fani bo'yicha 5311500 taqsimoti.

Umumiy o'quv soati	120 soat
Shu jumladan:	
Ma'ruza	30 soat
Laboratoriya	30 soat
Mustaqil ta'lim	60 soat

Qarshi-2022

Fanning sillabusi Qarshi maxandislik iqtisodiyot instituti Uslubiy Kengashining 2022-yil 30 iyundagi 11- sonli qarori bilan tasdiqlangan fan dasturiga muvofiq ishlab chiqildi.

Tuzuvchilar : N. Maxmatqulov- QarMII "Ekologiya va mehnat muhofazasi" kafedrasida katta o'qituvchisi.

Fanning sillabusi "Ekologiya va mehnat muhofazasi" kafedrasida yig'ilishida (bayon № 1, 16.08.2022 y.), Geologiya va konchilik ishi fakulteti Uslubiy komissiyasida (bayon № 1, 17.08.2022 y.) va institut Uslubiy kengashida (bayon № 1, 19.08.2022 y.) muhokama etilgan va o'quv jarayonida foydalanishga tavsiya qilingan.

QMII O'quv- uslubiy boshqarma boshlig'i:

Fakultet uslubiy komissiyasi raisi

"Ekologiya va mehnat muhofazasi" kafedra mudiri:

Sh. Turdiyev

M. G'ofirov

R.A. Eshonqulov

"Hayot faoliyati xavfsizligi va mehnat muhofazasi" fani sillabusi

Fan (modul) kodi FVAM-1.04	O'quv yili 2022-2023	Semestr 3	ECTS krediti 4
Fan (modul) turi Majburiy	Ta'lim tili- o'zbek		
Fanning nomi	Auditoriya mashg'ulotlari (soat)	Mustaqil ta'lim	Haftalik dars soati 4 Jami yuklama
"Hayot faoliyati xavfsizligi va mehnat muhofazasi" fani	60	60	120

O'qituvchi haqida ma'lumot

Kafedra nomi	Ekologiya va mehnat muhofazasi		
O'qituvchilar	F.I.Sh.		
Ma'ruzachi	Maxmatqulov	Telefon nomeri	e-mail
Seminar	Nurilla Imomovich	+99899 660 0114	nurilla.mahmatqulov@mail.ru
	Nurilla Imomovich	+99899 660 0114	nurilla.mahmatqulov@mail.ru

I. KIRISH

O'zbekistonda olib borilayotgan islohotlardan asosiy maqsad, yurtimizda sog'lom va barkamol, bilimli, yuksak ma'naviy-ahloqiy fazilatlariga ega bo'lgan avlodni shakllantirishdan iboratdir.

Hozirgi davrda butun jahonda texnika va texnologiya, qishloq xo'jaligi va koinotni o'rganish tez sur'atlar bilan o'rshishi, tabiiy resurslar, o'simlik va hayvonat olamidani palapartish foydalanish va yovvoyi tabiatni o'zlashtirish natijasida tabiiy, biologik, texnologik, ekologik va boshqa ko'pgina xavflar mavjudga kelmoqda. Bu holat esa inson hayot faoliyat xavfsizligini ta'minlash muammolari yanada keskinlashmoqda. Shu sababli ham atrof-tabiiy muhit, aholi salomatligi va genofoniga ziyon yetkazadigan ekologik muammolarning oldini olish, favqulodda vaziyatlarning oldini olish va bartaraf etish tizimini takomillashtirish masalalari davlat siyosatining asosiy yo'nalishlaridan biridir.

Fan, texnika, ta'lim sohasi, ishlab chiqarishda texnologiya qanchalik rivojlanmasin inson havf-xatardan to'liq kafilatlangan emas. Chunki insonning barcha faoliyati va atrof muhit komponentlarining xavfli va zararli omillari, har bir faoliyat natijadan keyin yangi yashirin xavf paydo bo'lishi tabiiy holdir.

Hayot faoliyatini ta'minlash muammosini hal etish - odamlarni meyoriy sharoitda faoliyat olib borishi, uni o'rab turgan atrof muhitdagi ruxsat etilgan meyoridan ortiq xavfli va zararli omillardan himoya qilish, optimal mehnat faoliyat, dam olish sharoiti yaratish va ishlab chiqarishda yuqori ish samaradorlikka erishishdan iboratdir.

Hayot faoliyati xavfsizligining eng asosiy formulasi - bu yashirin (potensial) xavflar haqida ogohlantirish va oldini olishdan iborat.

Ishlab chiqarishda barcha sohalarida ishlayotgan zamonaviy mutaxassislar hayot faoliyati xavfsizligini ta'minlash maqsadida, atrof muhitda bo'layotgan salbiy o'zgarishlarni aniglash, tushinish, oldini olish va uning oqibatlarini bartaraf etishga tegishli qarorlar qabul qilish uchun yetarli darajada bilim saviyasiga ega bo'lishi lozim. Aynan ushbu bilimni «Hayot faoliyati xavfsizligi va mehnat muxofazasi» fani o'rganadi. Ushbu «Hayot faoliyati xavfsizligi va mehnat muxofazasi» fan sillabusi davlat ta'lim standarti va namunaviy dastur asosida tuzilib «Geologiya va kartografiya va kadastr» (qurilish) ta'lim yo'nalishi talabalariga mo'ljallangan. Unda fanning maqsad va vazifalari talabalar bilim va ko'nikmasiga bo'lgan talablar, mashg'ulotlarning mavzusi va qisqacha mazmuni, amaliy va laboratoriya mashg'ulotlari uchun zarur texnik vositalar mustaqil ish bo'yicha ko'rsatmalar va tavsiya etilgan adabiyotlar ruxxatini keltirilgan.

I.2. Fanning oliy ta'limdagi o'rni hamda maqsadi va vazifalari

Hayot faoliyati xavfsizligi va mehnat muxofazasi fani insonning hayotida sodir bo'ladigan turli ko'rinishdagi xavflarni bartaraf etish va ulardan himoyalash yo'llarini o'rganishga qaratilgan nazariy fandir. U keng qamrovli ilmiy-amaliy izlanishlar va tadqiqotlar asosida rivojlanib, takomillashtirib boradi.

Insonning hayot faoliyati xavfsizligini ta'minlashda, ilmiy-nazariy izlanishlar asosida mavjud kelgan qonunlar, nizomlar, standartlar, ko'rsatmalar, qoidalar va sanitar-texnik meyorlar hamda ularni o'rganish bo'yicha uzluksiz ta'lim-tarbiya tizimini vujudga keltirish, uni rivojlantirish muhim o'rin tutadi.

Fan o'qitilishining maqsadi - bo'lajak mutaxassislarga hayotiy faoliyatlarida yuzaga keladigan xavflarning kelib chiqish sabablarini, xususiyatlarini, oqibatlarini va ularni yo'qotish qoidalarini, xavfsiz ish sharoitlarini yaratish, tabiiy, texnologik, ekologik va boshqa tushadigan favqulodda vaziyatlardan aholini himoya qilish, ularni nazariy va amaliy jihatdan himoyalashga hamda jarohat olganlarga birlamchi tibbiy yordam ko'rsatish qoidalarini o'rgatishdan iborat.

O'qituvchini o'rganishning asosiy vazifalari: hayot faoliyatida yuzaga keladigan xavflarni identifikatsiyalash va ularni o'rganish, ishlab chiqarish jarayonlarida xavfsiz mehnat sharoitlarini yaratish, texnosferada kasb kasalliklarini kamaytiradigan xavfsiz hodisalarning oldini oladigan chora-tadbirlarni o'rganish. Shuningdek, aholini tabiiy ofat, avariya va halokatlardan himoyalash usullariga o'rgatish, zararlangan shikastlanish o'choqlaridagi fuqarolarni qutqarish va tiklov ishlarini o'tkazish, yong'inga qarshi xavfsizlik choralarini ko'rish, jarohat olganlarga birlamchi tibbiy yordam ko'rsatish va boshqa muhim vazifalarni bajara oladigan bilim, ko'nikma va kasbiy malakaga ega insonni tarbiyalashga qaratilgan.

Hayot faoliyati xavfsizli va mehnat muhofazasi o'qish natijasida bo'lajak mutaxassislar quyidagi bilim va malakaga ega bo'lishlari fanning asosiy vazifalari sanaladi.

a) *Tasavvurga ega bo'lishlari kerak*:

-xavf va xavflarning sodir bo'lish jarayonlari;

- mehnat turlari va klassifikatsiyasi;

-baxtsiz xodisalar va kasb kasalliklari kelib chiqish sabablari;

-ishlab chiqarish sanitarivasi asoslari haqida tasavvurga ega bo'lish;

-tabiiy, texnologik va ekologik xususiyatli favqulodda vaziyatlarning umumiy tavsiflari;

-yong'in va elektr xavfsizligi talablari

-shaxsiy himoya vositalarining turlari va ulardan foydalanish.

b) *Talabalar bilishlari kerak*:

-hayot faoliyati xavfsizligi sohasida qabul qilingan huquqiy xujjatlarining asosiy talablari;

-ishlab chiqarish sanitarivasi va gigiyenasiga qo'yiladigan talablar

- O'zbekiston Respublikasi Favqulodda vaziyatlarda ularning oldini olish va harakat qilish davlat tizimini (FVDT);

-favqulodda vaziyatlarda o'z-o'ziga va o'zaro tibbiy yordam ko'rsatish qoidalarini va tartibini;

-sanoat korxonalarida yong'in xavfsizligi va elektr xavfsizligiga qo'yiladigan talablar;

-jamoa va shaxsiy muhofaza vositalaridan foydalanish qoidalarini va tartibini.

v) *Talabalar bajarishlari lozim*:

-sodir bo'lish ehtimoli bo'lgan xavflardan himoyalama olishi;

-mehnat muhofazasiga oid normativ xujjatlar asosida xodimlarni himoya qila olish;

-jabrlanganlarga birinchi tibbiy yordam ko'rsata olishni;

-favqulodda vaziyat xavfi tug'ilganda va sodir bo'lganda harakat qilishni;

-jamoa va shaxsiy muhofaza vositalaridan foydalanishni;

-radiatsiyaviy, kimyoviy va biologik (bakteriologik) razvedka va dozimetrik nazorat asboblari bilan ishlashni;

1.3. Hayot faoliyati xavfsizligi fanining boshqa fanlar va ishlab chiqarish bilan o'zaro bog'liqligi

“Hayot faoliyati xavfsizligi va mehnat muhofazasi” fani “Mehnat muhofazasi”, “Muhandislik psixologiyasi”, “Psixofiziologiya”, “Ergonomika”, “Texnikaviy estetika”, “Atrof muhit himoyasi va ekologiya”, “Favqulodda holatlar va fuqoralar muhofazasi” kabi fanlarning yutuqlariga asoslanadi. Ushbu fanlar bilan birga tadqiqot qiladi va yuzaga keladi va shu sababli inson o'z faoliyatida barcha turdagi bog'lanishlar bir vaqtda o'zaro ta'sirda bo'ladi. Shu sababli insonning hayot faoliyati davridagi umumlashgan xavfli va zararli faktorlarning inson sog'ligiga va mehnat qobiliyatiga birgalikda ta'siri alohida mustaqil fan sifatida “Hayot faoliyati xavfsizligi va mehnat muhofazasi” o'rganadi.

Hayot faoliyati xavfsizligi va mehnat muhofazasi fanini o'rganish nafaqat texnosferada xavflar tug'ilganda, balki ishlab chiqarish jarayonida ishlovchilarni kasb kasalligiga chalinishlarini qisqartirish, baxtsiz hodisalar oldini olish shuningdek, Biosferada (atrof-muhitda) yuz beradigan favqulodda vaziyatlarda insonlar o'limi va moddiy zararlarni miqyosini kamaytirish imkonini beradi.

II. FANNI O'QITISHDA ZAMONAVIY AXBOROT VA PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALAR

Yo'nalishning o'ziga xos xususiyatlari dasturni interfaol usullarda o'zlashtirishni taqazo qiladi. Bunda asosiy e'tibor auditoriya mashg'ulotlarida va mustaqil tayyorgarlikda o'zlashtiriladigan chuqurlashtiriladigan nazariy bilimlarga hamda obektiv jarayonlar va hodisalarga nisbatan dunyoqarashni shakllantirishda ma'ruza mashg'ulotlariga katta o'rin ajratiladi.

Mustaqil tayyorgarlik jarayonida talaba adabiyotlar, internet materiallari va me'yoriy hujjatlar bilan ishlashni uddalashni namoyon qilishi, auditoriya mashg'ulotlari paytida qabul qilingan ma'lumotlarni mushohada qilish qobiliyatini ko'rsatishi zarur. Dastur talabalar bilimni reyting-nazoratidan foydalanadigan o'quv jarayonini tashkil qilishning yangi tamoyillari asosida amalga oshadi.

Fanni o'zlashtirishda masofadan o'qitish, darslik, o'quv qo'llanmalari va ma'ruzalarni elektron versiyalaridan, ma'ruzalarni o'qish, elektron plakatlar va internet tarmog'idan foydalaniladi.

“Hayot faoliyati xavfsizligi” fanini o'qitish jarayonida quyidagi asosiy konseptual yondashuvlardan foydalaniladi:

Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim- bu ta'lim o'z mohiyatiga ko'ra ta'lim jarayonining barcha ishtirokchilarini to'laqonli rivojlanishlarini ko'zda tutadi. Bu esa ta'limni loyihalashtirishda, albatta, ma'lum bir ta'lim oluvchining shaxsini emas, avvalo, kelgusidagi mutaxassislik faoliyati bilan bog'liq o'qish maqsadlaridan kelib chiqqan holda yondoshilishni nazarda tutadi.

Tizimli yondashuv- ta'lim texnologiyasi tizimining barcha belgilarini o'zida mujassam etmog'i lozim: jarayonning mantiqiyliigi, uning barcha bo'g'inlarini o'zaro bog'langanligi, yaxlitligi.

Faoliyatga yo'naltirilgan yondashuv- shaxsning jarayonli sifatlarini shakllantirishga, ta'lim oluvchining faoliyatni aktivlashtirish va intensivlashtirish, o'quv

jarayonida uning barcha qobiliyati va imkoniyatlari, tashabbuskorligini ochishga yo'naltirilgan ta'limni ifodalaydi.

Dialogik yondashuv- bu yondashuv o'quv munosabatlarini yaratish zaruriyatini bildiradi. Uning natijasida shaxsning o'z-o'zini faollashtirishi va o'z-o'zini ko'rsata olishi kabi ijodiy faoliyati kuchayadi.

Hamkorlikdagi ta'limni tashkil etish- demokratik, tenglik, ta'lim beruvchi va ta'lim oluvchi faoliyat mazmunini shakllantirishda va erishilgan natijalarni baholashda birgalikda ishlashni joriy etishga e'tiborni qaratish zaruridir.

Muammoli ta'lim- ta'lim mazmunini muammoli tarzda taqdim qilish usuli ta'lim oluvchi faoliyatini aktivlashtiradi. Bunda ilmiy bilimni obektiv qarama-qarshiligi va uni hal etish usullarini ijodiy tarzda qo'llanilishi dialektik mushohadani shakllantiradi va rivojlantiradi natijada talabani mustaqil ijodiy faoliyati ta'minlanadi.

Axborotni taqdim qilishning zamonaviy vosita va usullarini qo'llash- yangi kompyuter va axborot texnologiyalarini o'quv jarayoniga tatbiq etish.

O'qitishning usullari va texnikasi- ma'ruza (kirish, mavzuga oid, vizuallashtirish), muammoli ta'lim, keysy-stadi, pinbord, paradoks va loyihalash usullari, amaliy ishlar.

O'qitishni tashkil etish shakllari- dialog, poliflog, muloqot hamkorlik va o'zaro o'rganishga asoslangan frontal, kollektiv va guruh.

O'qitish vositalari- o'qitishning an'anaviy shakllari (darslik, ma'ruza matni) bilan bir qatorda - kompyuter va axborot texnologiyalari.

Monitoring va baholash- o'quv mashg'ulotida va butun kurs davomida o'qitishning natijalarini rejalarda kuzatib boriladi. Kurs oxirida test topshiriqlari yoki yozma ish variantlari yordamida tinglovchilarning bilimlari baholanadi.

“Hayot faoliyati xavfsizligi va mehnat muhofazasi” fanini o'qitish jarayonida kompyuter texnologiyasidan, “Power Point” prezentatsiya va “Excel” elektron jadval dasturlaridan foydalaniladi. Ayrim mavzular bo'yicha talabalar bilimini baholash test asosida va kompyuter yordamida bajariladi. Laboratoriya va amaliy mashg'ulotlar bo'yicha ulubiy ko'rsatmalar ko'rinishidagi tarqatma materiallar tayyorlanadi, oraliq va yakuniy nazoratlar o'tkaziladi.

III. “HAYOT FAOLIYATI XAVFSIZLIGI” FANIDAN MASHG'ULOTLARINING MAVZULARI VA SOATLAR BO'YICHA TAQSIMLANISHI

3.1. Ma'ruza mashg'ulotlari

T/R	Mavzu, bo'lim nomi	Umumiy soat
1-Modul. Hayot faoliyati xavfsizligi va mehnat muhofazasini ta'minlashning nazariy asoslari		
1	1-mavzu. “Hayot faoliyati xavfsizligi va mehnat muhofazasi” faniga kirish Hayot faoliyati xavfsizligini ta'minlash. Hayot faoliyati xavfsizligi haqida tushuncha. Hayot faoliyati xavfsizligining asosiy tushunchalari va terminlari. Hayot faoliyati xavfsizligi tarkibiy qismlari va ularning tekshirish obektlari. Hayot faoliyati xavfsizligi nazariy asoslari.	2

2	2-mavzu. Hayot faoliyati xavfsizligi va mehnat muhofazasini ta'minlashning tashkiliy va huquqiy asoslari. Hayot faoliyati xavfsizligi va mehnat muhofazasini ta'minlashning tashkiliy asoslari. Hayot faoliyati xavfsizligi va mehnat muhofazasini ta'minlashning huquqiy asoslari. O'zbekiston Respublikasining "Mehnat muhofaza qilish to'g'risida"gi qonuni va Mehnat kodeksi hamda boshqa normativ huquqiy xujjatlarining mazmun mohiyati	2
3	3-mavzu. Faoliyat xavfsizligini tahlil qilish Xavflar, ularning tasnifi. Faoliyat xavfsizligini ta'minlash usullari. "Inson - muhit" tizimida inson omili. "Tavvakal" nazariyasi mohiyati	2
3	4-mavzu. Ishlab chiqarishda faoliyat xavfsizligini boshqarish tizimini tashkil qilish Ishlab chiqarishda faoliyat xavfsizligini boshqarish tizimi, xavfsizlikni ta'minlashga oid tadbirlarini rejalashtirish. Ishlab chiqarishda faoliyat xavfsizligini boshqarish tizimini mablag' bilan ta'minlash. Xavfsiz faoliyatni tashkil qilishda xodimlar bilimini tekshirish va o'qitish	2
5	5-mavzu. Faoliyat xavfsizligini ta'minlashning ergonomika va psixologik asoslari Faoliyat xavfsizligini ta'minlashning ergonomika asoslari asosiy prinsip va usullari. Faoliyat xavfsizligi psixologiyasi. Inson faoliyatini tashkil qilishning psixologik jihatlarini. Ish joylarini estetik jibozlash	2
2-Modul. Ishlab chiqarish obektlarida mehnat muhofazasini tashkil etish va boshqarish		2
6	6-mavzu. Ishlab chiqarishning sanitariyasi va gigiyenasi meyorlari Ishlab chiqarish mikroiklim gigiyenik meyorlari, ularning inson organizmiga ta'siri. Ishlab chiqarish changlari va zaharli moddalarning inson organizmiga salbiy ta'siri.	2
7	7-mavzu. Ishlab chiqarish korxonalarini shamollatish tizimini tashkil etish. Ishlab chiqarish korxonalarini shamollatish tizimi ularning turlari. Ishlab chiqarish korxonalarini shamollatish tizimini hisoblash. Umumiy va mahalliy shamollatishning mohiyati.	2
8	8-mavzu. Ishlab chiqarishda yoritish va uni meyorlari. Tabiiy va sun'iy yoritish texnik va fizik ko'rsatkichlari. Yoritishga qo'yiladigan sanitariy-gigiyenik talablar. Yoritish vositalari va turlari.	2
9	9-mavzu. Ishlab chiqarishda shovqin va titrash. Shovqin va titrash inson organizmiga zararli ta'siri. Yuzaga kelish sabablari va manbalari. Shovqin va titrashni tasniflash, muhofaza chora-tadbirlarini belgilash. Ultra va infratovushlarning inson organizmiga zararli ta'siri. Yuzaga kelish manbalari va sabablari. Himoyalash vositalari.	2
10	10-mavzu. Ishlab chiqarishda sodir bo'ladigan baxtsiz hodisalar va kasb kasalliklari	2

	Ishlab chiqarishda mehnat qobiliyatini yo'qotilishi. Faoliyat jarayonida sodir bo'ladigan avariya. Ishlab chiqarishda faoliyat jarayoni vaqtida yuzaga keladigan jarohatlanishlar va kasb kasalliklari. N-I shakldagi dalolatnomani to'ldirish tartibi.	2
11	11-mavzu. Ishlab chiqarishda elektr xavfsizlik asoslari Ishlab chiqarishda elektr xavfsizlik asoslari. Elektr tokidan muhofazalanish usullari. Yerga ulab muhofazalanish tadbirlari. Inson tanasiga elektr tokigako'rsatayotgan qarshiligi.	2
12	12-mavzu. Favqulodda vaziyatlar, ularning turlari va xususiyatlari Favqulodda vaziyatlar, ularning turlari va xususiyatlari. Tabiiy texnologik va ekologik tushdagi favqulodda vaziyatlar va undan muhofazalanish usullari. Fuqaro muhofazasining maqsadi va vazifalari. Fuqaro muhofazasi rejalarini tuzish. Fuqaro muhofazasi shab-o'quv mashg'ulotlarini tashkil qilish va o'tkazish.	2
13	13-mavzu. Zilzila va undan ogohlantirish, muhofazalanish tadbirlari Zilzila va undan sodir bo'lishi. Zilzila turlari va aniqlash usullari. Zilzila va undan ogohlantirish, muhofazalanish tadbirlari. Zilzilaga aholini tayyorlash. Bino va inshootlarning zilzila bardoshligini oshirish.	2
14	14-mavzu. Yong'in xavfsizligini ta'minlash choralarini Yong'in ofati, uning kelib chiqish sabablari, omillari, turlari, yonish fazalari va ularning xususiyatlari. Iqtisodiyot tarmoqlari binolari, inshootlari va qurilish materiallarining yong'iniga qarshi bardoshlilik darajalari. Sanoat korxonalarining yong'iniga va portlashga xavfi bo'yicha to'larlar	2
15	15-mavzu. Favqulodda vaziyatlarda tibbiy yordam ko'rsatish asoslari Respublikada halokatlar tibbiy xizmatining tashkil etilishi va uning asosiy vazifalari. Jabrlanganlarga birlamchi tibbiy yordam ko'rsatishning tartibi va qoidalari. Yurak-o'pka reanimatsiyasi (qayta jonlantirish)ni o'tkazish qoidasi. Tomirlardan qon ketishi, turlari, vaqtincha to'xtatish usullari.	2
	Jami:	30

Ma'ruza mashg'ulotlari multimediya qurilmalar bilan jixozlangan auditorida akademik guruhlar bilan o'tiladi. Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari- aqliy hujum, blits-so'rov, tahlil qilish, "ko'rgazmali ma'ruza", "subbat", "bahs-munozara", "tushunchalar tahlili", "tarmoqlar", "kichik guruxlarda ishlash", baliq skeleti, BBB jadvali (Blaman, bilishni xohlayman, bilib oldim).

3.2. "Hayot faoliyati xavfsizligi" fanidan laboratoriya mashg'ulotlari.

T/r	Laboratoriya mashg'ulotlar mavzulari	Soat
1.	Sanoat korxonalarini va muassasalarda mikroiklim sharoitlarini aniqlash	2
2	Ishlab chiqarish korxonalarida baxtsiz xodisalarni tahlil qilish va hisoblash	2
3	Kasbiy kasalliklarni va ishlab chiqarishdagi jarohatlarni tekshirish, hisobga olish va aniqlash usullari	2
4	Ishlab chiqarish korxonalarida zararli chang konsentratsiyasini aniqlash.	2
5	Ishlab chiqarish korxonalarida zararli moddalar konsentratsiyasini aniqlash.	2
6	Ishlab chiqarish korxonalarida shamollatish tizimini o'rnatish va uning miqdorini belgilash	2
7.	Sanoat korxonalaridagi shovqinlar sodir bo'lish sabablarini aniqlash va uni bartaraf etish choralarini belgilash	2
8.	Ishlab chiqarish joylaridagi tebranishni aniqlash va uni bartaraf etish choralarini belgilash	2
9	Ishlab chiqarishdagi tabiiy va sun'iy yorug'likni hisoblash usullari	2
10	Elektr jihozlarini yerga ulash usullarini o'rganish va miqdorini hisoblash.	2
11	Aholi va hududlarni kimyoviy radiatsion moddalardan ifloslanish ko'rsatkichini hisoblash	2
12	Radiatsion va kimyoviy moddalarni aniqlash jixoz va usularni o'rganish	2
13	Favqulodda vaziyatlar sodir bo'lganda shaxsiy himoya vositalaridan foylanish usullarini o'rganish	2
14.	Birlamchi o't o'chirish vositalari ish unudorligini aniqlash	2
15	Baxtsiz xodisaga uchraganlarga birinchi tibbiy yordam ko'rsatish usullarini o'rganish	
Jami:		30

Laboratoriya mashg'ulotlarini tashkil etish yuzasidan kafedra tomonidan ko'rsatma va tavsiyalar ishlab chikiladi. Unda talabalar asosiy ma'ruza mavzulari buyicha olgan bilim va ko'nikmalarini tajribalar orkali yanada boyitadilar. Shuningdek, texnologik jixoz va vosigalar, tarkatma materiallardan foydalanish, mavzular buyicha takdimotlar va kurgazmali ku roll ar tayyorlash, normativ-xuku kiy xujjatlardan foydalanish va boshkalar tavsiya etiladi.

3.3. Mustaqil ta'lim tashkil etishning shakli va mazmuni

HFX fani bo'yicha talaba mustaqil ishini tashkil etishda talabaning akademik o'zlashtirish darajasi va qobiliyatini hisobga olgan holda quyidagi shakllardan foydalanish tavsiya etiladi:

fanning ayrim mavzularini o'quv adabiyotlari yordamida mustaqil o'zlashtirish, o'quv manbalari bilan ishlash;

Fandan amaliy, seminar va laboratoriya mashg'ulotlariga tayyorgarlik ko'rib kelish; ma'lum mavzu bo'yicha referat tayyorlash;

prezentatsiyalar tayyorlash;

ko'rgazmali vositalar tayyorlash;

maqola, tezislar tayyorlash;

bitiruv malakaviy ishi uchun materiallar to'plash;

amaliy mazmundagi nostandart masalalarni yechish va ijodiy ishlash.

Hayot faoliyati xavfsizligi fanining mustaqil ish mavzulari

1. HFX muammolarini o'rganishga katta hissa qo'shgan jahon va vatanimiz olimlari. Ularning asosiy ilmiy-amaliy ishlari.
2. Xavflarni kvantifikatsiyalashning sonli, balli va boshqa uslublarini tahlil qilish.
3. Xavfsizlikni ta'minlash tamoyillari va uslublarini tahlil qilish.
4. Faoliyatning turli bosqichlarida xavfsizlik shartlarini tahlil qilish.
5. Faoliyat xavfsizligini ta'minlashning ergonomik ko'rsatkichlarini tahlil qilish.
6. Ish o'rni tashkilotlarining talablari.
7. Inson antropometrik ko'rsatkichlarining faoliyat xavfsizligiga ta'siri.
8. Faoliyat xavfsizligini ta'minlashda psixologik omillarning ahamiyati.
9. O'zbekiston Respublikasida hayot faoliyat xavfsizligini ta'minlash sohasida qabul qilingan qonun va me'yoriy hujjatlar tizimi.
10. Hayot faoliyati xavfsizligi fani bo'yicha glossariy tuzishi.
11. Insonning fiziologik va psixologik tavsiflarining xavfsizlikni ta'minlashdagi ahamiyati.

12. Odam anatomiyasining (antropometrik parametrlarining) xavfsizlikni ta'minlashdagi ahamiyati.

13. Hayot faoliyati xavfsizligini ta'minlashga oid xalqaro tajriba va izlanishlar taxlili.

14. Hayot faoliyati xavfsizligini ta'minlashga oid chet davlatlarda qabul qilingan qonunlar va me'yoriy hujjatlar taxlili.

15. Shovqin va tirashdan himoyalash texnik vositalarining guruhlanishi va tuzilishi.

16. Mashina va mexanizmlar uchun texnika xavfsizligi talablari keltiriladigan me'yoriy hujjatlar tizimi.

17. Davlat yong'in xavfsizligi xizmati.

18. Respublika bo'yicha yong'inlar sodir bo'lishi va ularda ko'riladigan zararlarni ta'minlashga statistik ma'lumotlar taxlili.

19. Yong'in dan himoyalashning zamonaviy texnik vositalari.

20. Xalqaro terrorizm va terroristik tashkilotlar.

21. O'zbekistonda bo'lishi mumkin bo'lgan texnologik xavflar.

22. Markaziy Osiyoda bo'lishi mumkin bo'lgan tabiiy xavflar.

23. "Aholini va hududlarni tabiiy hamda texnologik xususiyatli favqulodda vaziyatlardan muhofaza qilish to'g'risida" gi qonun bandlarini o'rganish.

24. Favqulodda vaziyatlarda ularning oldini olish va harakat qilish davlat tizimi(FVDT)ning strukturaviy tuzilishini o'rganish.

25. "Fuqaro muhofazasi to'g'risida" gi qonun bandlarini o'rganish.

26. "Terrorizmga qarshi kurash to'g'risida" gi qonun bandlarini o'rganish.

27. "Xavfli ishlab chiqarish obektlarining sanoat xavfsizligi to'g'risida" gi qonun bandlarini o'rganish.

28. "Chiqindilar to'g'risida" gi qonun bandlarini o'rganish.

29. Favqulodda vaziyatlarda xavfsizlikni ta'minlash bo'yicha qabul qilingan davlat standartlari tizimini o'rganish.

30. "Gidrotexnika inshootlarining xavfsizligi to'g'risida" gi qonun bandlarini o'rganish.

T/r	Laboratoriya mashg'ulotlar mavzulari	Soat
1.	Sanoat korxonalarini va muassasalarda mikrooqim sharoitlarini aniqlash	2
2	Ishtab chiqarish korxonalarida baxtsiz xodisalarini tahlil qilish va hisoblash	2
3	Kashiy kasalliklarni va ishtab chiqarishdagi jarohatlarni tekshirish, hisobga olish va aniqlash usullari	2
4	Ishtab chiqarish korxonalarida zararli chang konsentratsiyasini aniqlash.	2
5	Ishtab chiqarish korxonalarida zararli moddalar konsentratsiyasini aniqlash.	2
6	Ishtab chiqarish korxonalarida shamollatish tizimini o'rnatish va uning miqdorini belgilash	2
7.	Sanoat korxonalaridagi shovqinlar sodir bo'lish sabablarini aniqlash va uni bartaraf etish choralarini belgilash	2
8.	Ishtab chiqarish joylaridagi tebranishni aniqlash va uni bartaraf etish choralarini belgilash	2
9	Ishtab chiqarishdagi tabiiy va sun'iy yorug'likni hisoblash usullari	2
10	Elektr jihozlarini yerga ulash usullarini o'rganish va miqdorini hisoblash.	2
11	Aholi va hududlarni kimyoviy radiatsion moddalardan ifloslanish ko'rsatkichini hisoblash	2
12	Radiatsion va kimyoviy moddalarni aniqlash jixoz va usularni o'rganish	2
13	Favqulodda vaziyatlar sodir bo'lganda shaxsiy himoya vositalaridan foydalanish usullarini o'rganish	2
14.	Birlamchi o't o'chirish vositalari ish unudorligini aniqlash	2
15	Baxtsiz xodisaga uchraganlarga birinchi tibbiy yordam ko'rsatish usullarini o'rganish	
Jami:		30

Laboratoriya mashg'ulotlarini tashkil etish yuzasidan kafedra tomonidan ko'rsatma va tavsiyalar ishlab chikiladi. Unda talabalar asosiy ma'ruza mavzulari buyicha olgan bilim va ko'nikmalarini tajribalar orkali yanada boyitadilar. Shuningdek, texnologik jixoz va vosigalar, tarkatma materiallardan foydalanish, mavzular buyicha takdimotlar va kurgazmali ku roll ar tayyorlash, normativ-xuku kiy xujjatlardan foydalanish va boshkalar tavsiya etiladi.

3.3. Mustaqil ta'lim tashkil etishning shakli va mazmuni

HFX fani bo'yicha talaba mustaqil ishini tashkil etishda talabaning akademik o'zlashtirish darajasi va qobiliyatini hisobga olgan holda quyidagi shakllardan foydalanish tavsiya etiladi:

Fandan amaliy, seminar va laboratoriya mashg'ulotlariga yordamida mustaqil o'zlashtirish, ma'lum mavzu bo'yicha referat tayyorlash; prezentatsiyalar tayyorlash; ko'rgazmali vositalar tayyorlash;

maqola, tezislar tayyorlash; bitiruv malakaviy ishi uchun materiallar to'plash; amaliy mazmundagi nostandart masalalarni yechish va ijodiy ishlash.

Hayot faoliyati xavfsizligi fanining mustaqil ish mavzulari

1. HFX muammolarini o'rganishga katta hissa qo'shgan jahon va vatanimiz olimlari. Ularning asosiy ilmiy-amaliy ishlari.
2. Xavflarni kvantifikatsiyalashning sonli, balli va boshqa uslublarini tahlil qilish.
3. Xavfsizlikni ta'minlash tamoyillari va uslublarini tahlil qilish.
4. Faoliyatning turli bosqichlarida xavfsizlik shartlarini tahlil qilish.
5. Faoliyat xavfsizligini ta'minlashning ergonomik ko'rsatkichlarini tahlil qilish.
6. Ish o'rni tashkilotlarining talablari.
7. Inson antropometrik ko'rsatkichlarining faoliyat xavfsizligiga ta'siri.
8. Faoliyat xavfsizligini ta'minlashda psixologik omillarning ahamiyati.
9. O'zbekiston Respublikasida hayot faoliyat xavfsizligini ta'minlash sohasida qabul qilingan qonun va me'yoriy hujjatlar tizimi.
10. Hayot faoliyati xavfsizligi fani bo'yicha glossariy tuzishi.
11. Insonning fiziologik va psixologik tavsiflarining xavfsizlikni ta'minlashdagi ahamiyati.

12. Odam anatomiyasining (antropometrik parametrlarining) xavfsizlikni ta'minlashdagi ahamiyati.

13. Hayot faoliyati xavfsizligini ta'minlashga oid xalqaro tajriba va izlanishlar taxlili.

14. Hayot faoliyati xavfsizligini ta'minlashga oid chet davlatlarda qabul qilingan qonunlar va me'yoriy hujjatlar taxlili.

15. Shovqin va tirashdan himoyalash texnik vositalarining guruhlanishi va tuzilishi.

16. Mashina va mexanizmlar uchun texnika xavfsizligi talablari keltiriladigan me'yoriy hujjatlar tizimi.

17. Davlat yong'in xavfsizligi xizmati.

18. Respublika bo'yicha yong'inlar sodir bo'lishi va ularda ko'riladigan zararlarni to'g'risida statik ma'lumotlar taxlili.

19. Yong'in dan himoyalashning zamonaviy texnik vositalari.

20. Xalqaro terrorizm va terroristik tashkilotlar.

21. O'zbekistonda bo'lishi mumkin bo'lgan texnogen xavflar.

22. Markaziy Osiyoda bo'lishi mumkin bo'lgan tabiiy xavflar.

23. "Aholini va hududlarni tabiiy hamda texnogen xususiyatli favqulodda vaziyatlardan muhofaza qilish to'g'risida" gi qonun bandlarini o'rganish.

24. Favqulodda vaziyatlarda ularning oldini olish va harakat qilish davlat tizimi(FVDI)ning strukturaviy tuzilishini o'rganish.

25. "Fuqaro muhofazasi to'g'risida" gi qonun bandlarini o'rganish.

26. "Terrorizmga qarshi kurash to'g'risida" gi qonun bandlarini o'rganish.

27. "Xavfli ishlab chiqarish obektlarining sanoat xavfsizligi to'g'risida" gi qonun bandlarini o'rganish.

28. "Chiqindilar to'g'risida" gi qonun bandlarini o'rganish.

29. Favqulodda vaziyatlarda xavfsizlikni ta'minlash bo'yicha qabul qilingan davlat standartlari tizimini o'rganish.

30. "Gidrotexnika inshootlarining xavfsizligi to'g'risida" gi qonun bandlarini

V. INFORMATSION-USLUBIY TA'MINOTI.

Mazkur fanni o'qitish jarayonida O'zbekiston Respublikasining mehmatni muhofaza qilish, favqulodda vaziyatlarga oid qonunlari, kodekslar, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Qarorlari va Farmonlari, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining Qarorlari, chet el va Respublikamizda nashr etilgan adabiyotlar, elektrom adabiyotlar, virtual laboratoriyalar, laboratoriya mavzusiga oid texnik jihozlar, turli slaydlar, vikepediyalar, ilmiy jurnallardagi maqolalar, ma'ruza matnlari, fan bo'yicha o'quv-uslubiy majmualar hamda Internet materiallaridan foydalaniladi.

5.1. Foydalanilgan asosiy darsliklar va o'quv qo'llanmalar ro'yxati

1. B.M.Xolbayev, O.D.Raximov, N.I. Maxmatqulov Hayot faoliyati xavfsizligi. Darslik (1-qism). – T.: «Voriz-nashriyot», 2020. 304 b
2. M.X. Tojiyev, I. Nigmatov. Hayot faoliyati xavfsizligi. O'quv qo'llanma –T.: «Tafakkur-Bo'stoni», 2012. -272 b.
3. A. Mark, P. Friend James Fundamentals of Occupational Safety and Health. Berman Press. Germaniya, 2007
4. E.I. Ibragimov, S.Gazinararova, O.R.Yuldashev. Mehnat muhofazasi maxsus kursi, Darslik.-T.: TIMI, 2014.-536 b.

5.2. Qo'shimcha adabiyotlar

5. O'zbekiston Respublikasi Konstitusiyasi – T.: O'zbekiston, 2014. – 46 b.
9. «Mehnatni muhofaza qilish to'g'risida»gi (yangi taxtiri) O'zbekiston Respublikasi Qonumi. 2016 yil 22 sentabr.
6. Ishlab chiqarishdagi baxtsiz hodisalarni va xodimlar salomatligining boshqa xil zararlarni tekshirish va hisobga olish to'g'risidagi Nizom. Vazirlar Mahkamasining qarori № 286, 06.06.1997, –T.: 1997.
7. «Ishlab chiqarishdagi baxtsiz hodisalar va kasb kasalliklaridan majburiy davlat ijtimoiy sug'urtasi to'g'risida»gi qonun. O'zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to'plami, 2008, 37-38-son.

5.3. Internet saytlari

12. www.gov.uz – O'zbekiston Respublikasi xukumat portali.
13. www.lex.uz – O'zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi.
14. www.mintrud.uz – Mehnat va aholini ijtimoiy muhofaza qilish vazirligi sayti.
15. www.bilim.uz – OUMTV sayti

o'rganish.

31. «Sanitariya nazorati to'g'risida»gi qonun bandlarini o'rganish.
32. «Fuqarolar sog'lig'ini saqlash to'g'risida»gi qonun bandlarini o'rganish.

IV. FAN BO'YICHA TALABALAR BILIMINI NAZORAT QILISH

Talabalar bilimini nazorat qilish O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020 yil 31 dekabrda «Oliy ta'lim muassasalarida ta'lim jarayonini tashkil etish bilan bog'liq tizimni takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida»gi 824-sonli qarori bilan tasdiqlangan Nizomga muvofiq uch turdagi, ya'ni joriy, oraliq va yakuniy nazoratlar o'tkaziladi.

Joriy nazorat - fan mavzulari bo'yicha bilim va amaliy ko'nikma darajasini aniqlash va baholash maqsadida laboratoriya, amaliy mashg'ulotlar va mustaqil ta'lim topshiriqlari bo'yicha, og'zaki so'rov, test o'tkazish, suhbat, nazorat ishi, kollokvium, uy vazifalarini tekshirish va shu kabi boshqa shakllarda o'tkaziladi.

Oraliq nazorat – semestr davomida modulni tuzim asosida o'quv dasturining tegishli (fanning bir necha mavzularini o'z ichiga olgan) bo'limi tugallanganidan keyin, talabning bilim va amaliy ko'nikma darajasini aniqlash va baholash maqsadida yozma, og'zaki, test shaklida o'tkaziladi. Oraliq nazorat bir semestrda ikki (yoki bir) marta o'tkaziladi va shakli (yozma, og'zaki, test va hokazo) hamda soni o'quv faniga ajratilgan umumiy soatlar hajmidan kelib chiqqan holda belgilanadi

Yakuniy nazorat – semestr yakunida muayyan fan bo'yicha nazariy bilim va amaliy ko'nikmalarni talabalar tomonidan o'zlashtirish darajasini aniqlash maqsadida tayanch tushuncha va iboralarga asoslangan «Yozma ish» shaklida o'tkaziladi. Ilmiy Kengash qarori bilan yakuniy nazorat og'zaki, test va boshqa shakllarda ham o'tkazilishi mumkin.

Fan bo'yicha ON kafedra yig'ilishi va fakultet Kengashi qaroriga asosan I marta o'tkaziladi.

Talabaning fan bo'yicha o'zlashtirish ko'rsatkichini nazorat qilishda quyidagi namunaviy mezonlar (keyingi o'rinlarda namunaviy mezonlar deb yuritiladi) tavsifiya etiladi:

a) **5 ball uchun talaba**- bilim darajasi quyidagilarga javob berishi lozim-xulosa va qaror qabul qilish; ijodiy fikrlay olish; mustaqil mushohada yuritish; olgan bilimlarini amalda qo'llay olish; mohiyatini tushunish; bilish, aytib berish; tasavvurga ega bo'lish.

b) **4 ball uchun talaba**- bilim darajasi quyidagilarga javob berishi lozim-mustaqil mushohada yuritish; olgan bilimlarini amalda qo'llay olish; mohiyatini tushunish; bilish, aytib berish; tasavvurga ega bo'lish.

v) **3 ball uchun talaba**- bilim darajasi quyidagilarga javob berishi lozim-mohiyatini tushunish; bilish, aytib berish; tasavvurga ega bo'lish.

Talabaning fan bo'yicha reytingi quyidagicha aniqlanadi:

$$R = V \times Q / 100$$

bu yerda: V - semestrda fanga ajratilgan umumiy o'quv yuklamasi (soatlar); Q - fan bo'yicha o'zlashtirish darajasi (ballarda).